

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-4-4>

УДК 338.48:332.1

JEL B40, L83, O18

П. В. Жук

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу регіональної

екологічної політики та природокористування

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

e-mail: pzhuk@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4895-7752>

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ: НАУКОВІ ПІДХОДИ

Звернуто увагу на практично повсюдну присутність туристично-рекреаційної сфери як однієї з пріоритетних цілей у стратегіях розвитку регіонів України в умовах недостатності інструментарію з оцінювання її конкурентоспроможності. Розглянуто місце України за індексом конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму в рейтингу країн за 2019 р., опублікованому Світовим економічним форумом. Досліджено питання методології та методичних прийомів оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону. Здійснено аналіз пропонованих трактувань поняття конкурентоспроможності стосовно туристично-рекреаційної сфери та її регіональних систем. Вказано на доцільність інтегрування понять галузевої та регіональної конкурентоспроможності під час її оцінювання на рівні регіону. Розглянуто наукові напрацювання щодо оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери країн і регіонів, зокрема методологічні основи й методичні прийоми визначення індексу конкурентоспроможності країн у сфері подорожей та туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index, TTCI). Зазначено можливість використання їх для оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України з корегуванням індикаторів оціночних показників з огляду на особливості вітчизняної системи статистики та прагнення мінімізувати суб'єктивність оцінювання.

Ключові слова: конкурентоспроможність, туристично-рекреаційна сфера, регіон, оцінювання, методи, показники.

Zhuk P. ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF THE TOURISM AND RECREATION INDUSTRY IN A REGION: SCIENTIFIC APPROACHES

The article addresses the widespread presence of the tourism and recreation industry as one of the priority objectives of the Ukrainian regions' development strategies at the lack of tools to assess its competitiveness. It dwells on the issues of methodology and techniques to assess the competitiveness of the tourism and recreation industry in a region. The features of the concept of competitiveness with regard to the tourism and recreation industry and its regional systems are examined. The reasonability of integrating the concepts of sectoral and regional competitiveness at its assessment at the regional level is emphasized, and the suggested interpretations of these concepts are analyzed. The article analyzes the studies related to the assessment of the competitiveness of the tourism and recreation industries of the countries and regions worldwide, namely, the methodological grounds and techniques for calculating the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI). The position of Ukraine in the rankings of the 2019 Travel & Tourism Competitiveness Index issued by the World Economic Forum and the values of some estimation parameters are determined. Low ranking positions of Ukraine by the assessment of natural resources, environmental, civil, and social security, and business environment are emphasized. These factors are of utmost importance for the development of the tourism and recreation industry in the country and, in fact, are the decisive ones for international competitiveness of the country and its regions. The differences in the assessment of the competitiveness of the tourism and recreation industries of the regions on the global and national scales are outlined. The author makes conclusions regarding the possibility to use the TTCI methodology to assess the competitiveness of the tourism and recreation industries in the regions of Ukraine, albeit with the need to adjust the indicators of assessment parameters based on the use of expert evaluations and taking into account the peculiarities of the domestic statistics system and the pursuit of the minimization of the assessment subjectivity.

Keywords: competitiveness, tourism and recreation industry, region, assessment, methods, parameters.

Постановка проблеми. Огляд стратегій розвитку регіонів і територіальних громад засвідчує практично повсюдну присутність серед цілей відповідних стратегій туристично-рекреаційної сфери. Водночас у більшості випадків сподівання щодо стратегічно вагомого впливу туризму на активізацію економічного розвитку територій не знаходять реального підтвердження, що зумовлюється, на нашу думку, відсутністю чи некоректністю оцінок конку-

рентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів та окремих територій. Таке становище має об'єктивну причину, суть якої полягає у відсутності потрібної розробникам стратегій методології та методики проведення відповідних оцінювань. У пропонованому дослідженні здійснено аналіз питань методології та методичних підходів щодо оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної

сфери регіону як передоснови для розроблення методики такого оцінювання.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери є предметом досліджень і публікацій низки зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема Б. Нікіфорова [1], І. Смирнова [2], Н. Сафарової [3] та ін., які розглядають питання конкурентоспроможності туризму на світовому рівні. Ці ж питання відносно регіонального й місцевого рівнів висвітлюються менше. Можна згадати роботи С. Грабовенської [4], О. Роїк і М. Копичинської [5], Е. Онищенко [6], В. Мальцева та Г. Кузьмінської [7]. Недостатнє висвітлення в наукових публікаціях методологічних засад і відсутність методичних прийомів оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів, які мали б практичну спрямованість, зумовили предмет пропонованої публікації.

Метою статті є аналіз питань методології та обґрунтування пропозицій щодо методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону.

Основні результати дослідження. Поняття конкурентоспроможності увійшло в науковий обіг у 1980-х роках з виходом робіт М. Портера. На початках це поняття розглядалося стосовно діяльності підприємств (компаній). Пізніше воно почало застосовуватися щодо галузей, окремих територій, регіонів і країн.

Конкурентоспроможність етимологічно пов'язується з поняттям конкурентності – змагання, суперництва. У вітчизняній нормативній базі економічна конкуренція (конкурентія) визначається як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, унаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями [8].

Методологічні підходи до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону іманентно зумовлені необхідністю поєднання методів оцінювання конкурентоспроможності галузі (виду економічної діяльності) та регіону, що своєю чергою потребує ідентифікації понять «конкурентоспроможність галузі» та «конкурентоспроможність регіону».

М. Портер вважає, що галузь певної країни конкурентоспроможна, якщо вона володіє конкурентними перевагами порівняно з найбільш успішними учасниками світового ринку [9, с. 210-212]. Конкурентні переваги галузі, на його думку, можуть проявлятися завдяки:

- раціональній галузевій структурі;
- наявності групи висококонкурентних підприємств-лідерів;
- ефективній дослідно-конструкторській і виробничо-технологічній базі;
- розвинутій галузевій інфраструктурі та ефективній системі розподілу продукції;
- гнучкій системі науково-технічного, виробничого та матеріально-технічного співробітництва всередині галузі та з аналогічними галузями за кордоном.

У наукових дослідженнях трактування конкурентоспроможності галузі різняться. Зокрема, її пропонується розглядати як ступінь можливості галузі в умовах вільного ринку створювати блага, які відповідають вимогам як внутрішнього, так і зовнішніх ринків, за одночасного забезпечення стабільного зростання та розвитку відповідного сектору економічної діяльності [10, с. 52].

Міжнародна конкурентоспроможність галузі розглядається як здатність національної галузі забезпечувати високий рівень задоволення власною продукцією певної суспільної потреби порівняно з конкурентами, утримувати та зміцнювати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку та забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів в умовах глобалізації [11, с. 5]. Н. М. Коськовецька та Н. Є. Скоробогатова вважають таке визначення найбільш повним і ґрунтовним і, узагальнюючи трактування поняття конкурентоспроможності галузі, визначають основні положення теорії конкурентоспроможності галузі:

- 1) основою для досягнення конкурентоспроможного стану галузі є конкурентні переваги;
- 2) конкурентоспроможність окремої галузі проявляється порівняно з галузями-конкурентами на світовому ринку, тобто вона відносна;
- 3) конкурентоспроможності галузі притаманна системність – вона визначається конкурентоспроможністю суб'єктів, що до неї належать, і конкурентоспроможністю макросередовища, в якій ця галузь функціонує;
- 4) конкурентоспроможність галузі є складовою багаторівневої категорії «конкурентоспроможність» разом з конкурентоспроможністю товару, підприємства, національної економіки;
- 5) конкурентоспроможність галузі є динамічним явищем і підлягає управлінню [12].

Т. М. Борисова поняття конкурентоспроможності галузі визначає як властивість суб'єктів мезорівневої конкуренції (галузей, видів економічної діяльності, кластерів), що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ними конкретної потреби порівняно з аналогічними суб'єктами конкуренції. Конкурентоспроможність галузі формує конкурентоспроможність національної економіки та визначається рівнем конкурентоспроможності підприємств, які її утворюють. Узагальнюючи, науковиця робить висновки:

- по-перше, конкурентоспроможність галузі є відображенням характеру галузевої конкуренції на національному та міжнародному ринках;
- по-друге, конкурентоспроможність галузі є складовою багаторівневої економічної категорії «конкурентоспроможність» разом з конкурентоспроможністю товару, підприємства, регіону, національної економіки;
- по-третє, поняття конкурентоспроможності галузі набуває сенсу лише за умови наявності на ринку суб'єктів, які конкурують між собою (в умовах відкритої економіки та сприятливого інвестиційного клімату). Конкурентоспроможність галузі є результатом взаємодії низки факторів мезорівня конкурентного середовища.

Тому для повного розуміння процесів формування та вироблення методів оцінювання конкурентоспроможності галузі потрібно розглянути основні чинники, що на неї впливають [13, с. 55].

Основними чинниками / детермінантами в контексті міжнародної конкурентоспроможності (відповідно до моделі конкурентного ромба М. Портера) розглядаються такі:

- факторні умови (людські та природні ресурси, науково-інформаційний потенціал, капітал, інфраструктура);
- умови внутрішнього попиту (структура попиту, відповідність тенденціям розвитку попиту на світовому ринку, тенденції обсягу попиту);
- суміжні та обслуговчі галузі (наявність чи відсутність національних постачальників і пов'язаних галузей, які конкурентоспроможні в міжнародному масштабі);
- стратегія та структура фірм, внутрішньогалузева конкуренція (мета, стратегії, способи організації, менеджмент фірм, внутрішньогалузева конкуренція).

Також у складі моделі слід розглядати дві важливі змінні – випадкові події та державну політику, які можуть корегувати або цілковито нівелювати вплив зазначених детермінант [14, с. 339]. Прикладом є наслідки пандемії коронавірусу на діяльність у сфері туризму.

Важливо також визначитися із взаємозв'язком конкурентоспроможності галузі та суб'єктів господарювання, що її формують. Погоджуючись з думкою, що ефективність сукупності підприємств галузі формує її конкурентоспроможність [15, с. 22-23], зазначимо законодавчу наявність різних рівнів конкурентоспроможності підприємств галузі і можливість конкурентоспроможності глобального рівня лише одного-двох підприємств завдяки використанню унікальних ресурсів чи технологій, за значно нижчих рівнів конкурентоспроможності інших підприємств галузі, яким відповідні ресурси чи технології недоступні.

Конкурентоспроможність регіонів також трактується багатьма вченими по-різному. О. П. Романко, аналізуючи погляди вчених-економістів на поняття конкурентоспроможності регіонів, класифікує їх за трьома групами. Наприклад, прихильники першого підходу пов'язують конкурентоспроможність регіону з його здатністю витримувати конкуренцію на товарних ринках. Але це не що інше, як один з предметів конкуренції – підприємство. Проте досягнення тільки конкурентоспроможності підприємств на ринку не завжди свідчить про високий рівень конкурентоспроможності всієї території.

Прихильники другого підходу пояснюють конкурентоспроможність як здатність регіональної економіки забезпечувати зростання добробуту населення регіону. Але й тут простежується один предмет конкуренції – населення. Можна також припустити, що обмеженою є думка про досягнення регіоном конкурентоспроможності лише в разі зростання рівня життя населення.

Представники третього підходу під конкурентоспроможністю регіону розуміють його здатність

виявляти, створювати, використовувати конкурентні переваги для поліпшення конкурентних позицій серед регіонів-конкурентів. Тому під конкурентоспроможністю регіону пропонується розуміти здатність витримувати конкуренцію з боку інших регіонів у боротьбі за ресурси, необхідні для стійкого розвитку території та вирішення на цій основі соціально-економічних завдань [16].

С. В. Захарченко також визначає конкурентоспроможність регіону як здатність соціуму, бізнесу та влади регіону перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи конкурентні переваги в економічному розвитку та якості життя населення. Основні характеристики конкурентоспроможності країн і регіонів науковець пропонує розглядати в такому порядку: 1) фактори конкурентоспроможності (інфраструктура); 2) процес формування конкурентних переваг (ефективність бізнесу); 3) конкурентні переваги (продуктивність економіки); 4) управління конкурентоспроможністю (ефективність управління) [17, с. 45].

Розглядаючи питання оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону, слід синтезувати методологію оцінювання конкурентоспроможності регіонів і галузей, ураховуючи специфіку туристично-рекреаційної сфери, яка, маючи всі ознаки галузі, окремо не виділена в класифікаторі видів економічної діяльності і системі державної статистики.

Методологія оцінювання конкурентоспроможності регіонів зазвичай передбачає побудову зведених індексів, які розраховуються лише на основі обраних факторів або враховують як фактори конкурентоспроможності, так і результатні показники, або індекс конкурентоспроможності регіонів, розрахований на основі обраних факторів, порівнюється з результатними показниками [7, с. 36]. Проблеми системного оцінювання полягають в обмеженості статистичних показників на регіональному рівні.

Серед низки підходів до оцінювання конкурентоспроможності регіонів виділимо запропонований Європейською комісією індексний підхід, який передбачає визначення індексу конкурентоспроможності регіонів (The Regional Competitiveness Index, RCI). RCI розраховується за 11 компонентами (чинниками), об'єднаними в три групи: базова, ефективності та інноваційна.

До базової групи належать такі компоненти: регіональні та національні інституції, макроекономічна стабільність, інфраструктура, охорона здоров'я та базова освіта.

Група ефективності охоплює три компоненти: вища освіта та навчання впродовж життя, структура та ефективність ринку праці і розмір ринку.

До інноваційної групи також входять три компоненти: технологічна готовність як підприємств, так і домогосподарств, рівень просування бізнесу, інновації.

Для кожної групи компонентів як середнє арифметичне балів окремих компонентів розраховуються субіндекси, а індекс RCI є результатом середньозваженого значення субіндексів [7, с. 39-40].

Науковцями пропонується кілька методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності

галузі. За М. Портером, стан конкуренції в галузі залежить від п'яти основних чинників: потенційних конкурентів (загрози нових фірм), постачальників, конкурентів галузі (суперництво наявних фірм), покупців і загрози виробництва замінників товарів чи послуг. Сукупний вплив цих чинників визначає потенціал граничного прибутку в галузі, де потенціал прибутковості вимірюється показниками довгострокової віддачі інвестованого капіталу. Не всі галузі мають однаковий потенціал. Вони істотно відрізняються за своєю граничною прибутковістю, оскільки різним є сукупний вплив чинників конкуренції. Ці чинники коливаються від інтенсивних у таких галузях, як виробництво автомашин, паперу та сталі (де жодна фірма не отримує великих прибутків), до відносно пасивних у таких сферах, як нафтовидобувне устаткування та послуги, виробництво косметики та предметів туалету (де високі прибутки одержує багато фірм) [18, с. 20-21].

М. Портер пропонував розраховувати конкурентні переваги на галузевому рівні, ураховуючи показники частки промисловості у світовому експорті та частки певної галузі в загальному обсязі експорту [13, с. 59].

Серед інших прийомів виділяється метод, що базується на визначенні рівня конкурентоспроможності галузі як середньої арифметичної чи зваженої рівнів конкурентоспроможності підприємств, які її формують, а також метод, що полягає у визначенні рівня конкурентоспроможності галузі як інтегрального значення низки параметричних показників ефективності різноманітних аспектів діяльності галузі [13, с. 59-60]. Пропонуються також методи експертних оцінок [11].

Переходячи до питань методології оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери (галузі) регіону, також зазначимо наявність різних підходів і труднощів. Насамперед звернемо увагу на думку Е. Бордаса, що туристичний бізнес – це не тільки фірма, а об'ємніше поняття, яке охоплює ринок, продукт і технології, що задовольняють бажання і потреби людей у відпочинку. У цьому контексті науковець розробив концепцію конкурентоспроможності дестинації на основі уявлення про те, що кластер туристичних атракцій, інфраструктури, обладнання, послуг та організації спільно визначає вибір туриста [19].

Ураховуючи особливість конкуренції в туризмі, яка полягає в тому, що її слід розглядати одночасно на кількох рівнях (макро-, мезо- й макрорівень) [3], можна стверджувати, що конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону визначається багаторівневою конкурентоспроможністю його туристично-рекреаційних дестинацій.

У наукових публікаціях пропонується низка моделей конкурентоспроможності дестинації. Одна з базових моделей – модель Дж. Рітчі та Г. Крауча – об'єднала макро- та мікрофактори з п'яти компонентів: основні ресурси та атракції, підтримувальні фактори й ресурси, політика стосовно дестинації, планування і розвитку, управління [6]. Її розвиток втілюється в застосовану під час підготовки звіту «Конкурентоспроможність у сфері подорожей і туризму» (Travel and Tourism Competitiveness Report) від Світового економічного форуму методологію визначення індексу ТТСІ.

Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index, ТТСІ) розроблений Світовим економічним форумом. Він розраховується раз на два роки на основі даних із загальнодоступних джерел та інформації від міжнародних організацій і експертів у сфері подорожей і туризму. Індекс ТТСІ слугує інструментом вимірювання факторів та особливостей політики, які роблять країну привабливою для розвитку бізнесу, а також отримання інформації, корисної для урядів країн-учасниць дослідження, що планують розвивати туризм. З 2017 р. в його складі було чотири основні субіндекси: (А) загальні сприятливі умови; (Б) сприятливі умови у сфері подорожей і туризму; (В) інфраструктура; (Г) природні та культурні ресурси. Самі ж субіндекси містили 14 компонентів (усього – 90 змінних для оцінювання) [20].

В останньому з опублікованих звітів про ТТСІ (2019 р.) чотири основні субіндекси мали однакову вагу (25%) і диференціювалися на субіндекси нижчого рівня, які також мали рівну вагу. У рейтингу 2019 р. Україна посіла 78 місце зі 140 охоплених оцінюванням країн, піднявшись на 10 позицій порівняно з 2017 р. [21]. У табл. 1 наведені значення індексів України (у дужках – рівень відставання від країни-лідера та рейтингове місце за кожним субіндексом).

Таблиця 1

Показники індексів ТТСІ України у звіті Світового економічного форуму 2019

Сприятливість середовища	Сприятливість умов та політика у сфері подорожей та туризму	Інфраструктура	Природні та культурні ресурси
Бізнес-середовище 4,1 (-2,0; 103)	Пріоритетність сфери подорожей та туризму 4,3 (-1,9; 92)	Авіаційна 2,7 (-3,9; 71)	Природні ресурси 2,2 (-3,8; 116)
Цивільна та соціальна безпека 4,8 (-1,9; 107)	Міжнародна відкритість 4,5 (-1,8; 55)		
Охорона здоров'я та гігієна 6,5 (-0,5; 11)	Конкурентність за ціною 5,9 (-0,8; 19)	Наземна та портова 3,1 (-3,3; 77)	Культурні ресурси та бізнес-подорожі 1,9 (-5,1; 55)
Трудові ресурси та ринок праці 4,8 (-1,0; 48)	Стала екологічна безпека 3,9 (-2,1; 114)	Туристична сервісна 4,3 (-2,4; 65)	
Інформаційна та комунікативна готовність 4,5 (-2,1; 78)			

Джерело: складено за [21].

Україна має низькі рейтингові позиції за природними ресурсами, екологічною та цивільною і соціальною безпекою, бізнес-середовищем. Ці чинники є вкрай важливими для розвитку туристично-рекреаційної сфери країни та фактично визначальними для її міжнародної конкурентоспроможності.

Низьке рейтингове місце за показниками природних ресурсів України можна пояснити середньою сприятливістю їх для найбільш масових видів туризму та відпочинку – пляжного морського та гірськолижного. Водночас наявні в Україні природні рекреаційні ресурси за кількісними та якісними показниками достатні для задоволення потреб внутрішнього туризму, а за окремими видами відповідають міжнародному попиту.

Хоча за оцінкою культурних ресурсів і бізнес-подорожей Україна перебуває в першій половині рейтингової таблиці, вона суттєво відстає від країни-лідера за цим показником. Таке відставання зумовлюється інституціональним розривом між сферою туризму та культури. Перебування пам'яток культурної спадщини під захистом держави та в багатьох випадках у державній та комунальній власності не забезпечується державними й муніципальними інвестиціями на збереження та реконструкцію їх. Водночас політики культурного розвитку та розвитку туризму не інтегруються. Зокрема, не є дієвими інструменти публічно-приватного партнерства в цих сферах, відсутні фінансові механізми трансформування бюджетних надходжень від туристичної діяльності в інвестиційні ресурси сфери культури.

Зазначимо, що на сьогодні методологія ТТСІ найбільш широко використовується для оцінювання конкурентоспроможності країн у сфері туризму, хоча й визнаються певні її недоліки.

Методичні підходи до оцінювання глобальної конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери не без успіху застосовуються, коли розробляють моделі для оцінювання конкурентоспроможності туризму в зарубіжних регіонах, зокрема в провінціях Китаю, тоді долучають показники, що відображають особливості країни.

Світова федерація міського туризму (World Tourism Cities Federation) оцінює рівень туристичного розвитку міст, охоплюючи шість субіндексів, які характеризують туристичні потоки та доходи від туризму, туристичний потенціал, туристичну привабливість, підтримку туристичної індустрії з боку держави, внесок туристичної індустрії в економіку та задоволення туристичних потреб [16].

Розробляючи методичні прийоми з оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери вітчизняних регіонів, слід, на нашу думку, зберігати тотожність методології ТТСІ та використовувати аналогічні оціночні показники, адже значна частина їх, насамперед щодо загальної сприятливості середовища та сприятливості умов і політики у сфері подорожей та туризму, формується на загальнонаціональному рівні і має незначні регіональні відмінності. Водночас постають питання рівня конкурентоспроможності регіонів – міжнародного (глобального) та національного

(міжрегіонального) – і вибору ідентифікаторів оціночних показників. Оцінюючи конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України на національному рівні зі збереженням чотирьох груп оціночних показників (сприятливість середовища, сприятливість умов та політики у сфері подорожей та туризму, інфраструктура, природні та культурні ресурси) з відповідними підгрупами їх, доцільно здійснити корегування індикаторів оціночних показників з огляду на особливості вітчизняної системи статистики та прагнення мінімізувати суб'єктивність оцінювання в разі використання експертних оцінок.

Висновки. Розвиток туристично-рекреаційної сфери розглядається в регіональних стратегіях в Україні як одна з пріоритетних цілей, однак питання конкурентоспроможності цієї сфери на рівні регіонів є малодослідженими, що робить вразливим досягнення бажаних результатів таких пріоритетних цілей. Наша спроба оцінити конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону актуалізувала необхідність визначення методологічних основ і розроблення відповідних методичних прийомів. У результаті здійсненого аналізу наявних наукових напрацювань зроблено висновок про доцільність орієнтування на методологію розрахунку індексів конкурентоспроможності країн у сфері подорожей та туризму, розроблену фахівцями Світового економічного форуму, і використання пропонованого в ній методичного інструментарію. Водночас оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів на національному рівні вимагає перегляду індикаторів оціночних показників. Відповідна проблематика розглядатиметься в подальших розвідках.

Список використаних джерел

1. Нікіфоров Б. В. Оцінка конкурентоспроможності країн на світовому туристичному рівні. *Перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні: регіональні аспекти*: матеріали II Всеукр. наук. практ. Інтернет-конф. Умань: ВПЦ «Візаві». 2014. Ч. 1. С. 261-263.
2. Смирнов І. Г. Визначення рівня конкурентоспроможності країн світу в туризмі: сучасні підходи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2015. № 5-6 (82-83). С. 37-49.
3. Сафарова Н. Н. Анализ национальной конкурентоспособности туризма и путешествий: выводы для стран СНГ. *Экономический анализ: теория и практика*. 2015. Вып. 30. С. 53-64. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-natsionalnoy-konkurentosposobnosti-turizma-i-puteshestviy-vyvody-dlya-stran-sng>
4. Грабовенська С. П. *Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в Україні*: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 242 с.
5. Роїк О. Р., Копичинська М. Ю. Дослідження привабливості туристично-рекреаційного комплексу на прикладі курорту Трускавець. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 4(121). С. 36-42. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-6>

6. Онищенко Е. В. Методологические подходы к оценке конкурентоспособности объектов в сфере туризма на мезо- и микроуровне: зарубежный опыт. *Крымский научный вестник*. 2018. № 3(20). С. 5-14. DOI: <https://doi.org/10.24411/2412-1657-2018-10014>
7. Мальцев В. С., Кузьмінська Г. Є. Методологія оцінювання регіональної конкурентоспроможності на прикладі Європейського Союзу. *Наука та наукознавство*. 2022. № 1(115). С. 34-47. DOI: <https://doi.org/10.15407/sofs2022.01.034>
8. Положення про порядок подання та розгляду заяв про попереднє отримання дозволу Анти-монопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання. Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України 19.02.2002 р. № 33-р. *Ліга Закон*: сайт. URL: https://ips.ligazakon.net/document/re29194?an=672&ed=2016_06_21
9. Портер М. *Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов*. Пер с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.
10. Гохберг О. Ю. Конкурентоспроможність бізнесу: теоретико-методологічні основи аналізу. *Вісник Львівської державної фінансової академії*. 2010. № 18. С. 50-56.
11. Шевченко М. М. *Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації*: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.07.01 / Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Х., 2006. 16 с.
12. Косьюковецька Н. М., Скоробогатова Н. Є. Конкурентоспроможність галузі в умовах інтеграційних процесів. *CORE*: сайт. 2016. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/323535791.pdf>
13. Борисова Т. М. Конкурентоспроможність галузі: детермінанти формування та сучасні методи оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. Т. 1. № 6. С. 54-60.
14. Ковалець Б. М. Теоретико-методологічні підходи до трактування сутності конкурентоспроможності галузі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2010. № 13. С. 335-341.
15. *Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації* / ред. Я. А. Жаліло. К.: НІСД, 2005. 388 с.
16. Романко О. П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3869>
17. Захарченко С. В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne). *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 44-51.
18. Портер М. Е. *Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів*. Пер. з англ. К.: Основи, 1998. 390 с.
19. Bordas E. Competitiveness of tourist destinations in long distance markets. *The Tourist Review*. 1994. Vol. 10(3). Pp. 3-9.
20. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. *The World Economic Forum*: Website. 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017>
21. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. *The World Economic Forum*: Website. 2019. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

References

- Nikiforov, B. V. (2014). Otsinka konkurentospromozhnosti krayin na svitovomu turystychnomu rivni [Assessment of the countries' tourism competitiveness on the global scale]. In *Perspektyvy rozvytku turystychnoyi industriyi v Ukrainii: regionalni aspekty [Perspectives of the tourism industry development in Ukraine: regional aspects]*: Materials of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference: Part I (pp. 261-263). Uman: Publishing and printing center «Vizavi». [in Ukrainian].
- Smyrnov, I. H. (2015). Vyznachennya rivnya konkurentospromozhnosti krayin svitu v turyzmi: suchasni pidhody [Definition of the world competitiveness in tourism: new approaches]. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. Seriya: Ekonomichni nauky – Foreign trade: economics, finance, law. Series: Economics*, 5-6(82-83), 37-49. [in Ukrainian].
- Safarova, N. N. (2015). Analiz natsional'noy konkurentosposobnosti turizma i puteshestviy: vyvody dlya stran SNG [Analyzing the national competitiveness of tourism and travel: implications for the CIS countries]. *Ekonomicheskyy analiz: teoriya i praktika – Economic analysis: theory and practice*, 30, 53-64. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-natsionalnoy-konkurentosposobnosti-turizma-i-puteshestviy-vyvody-dlya-stran-sng> [in Russian].
- Hrabovenska, S. P. (2017). *Konkurentospromozhnist' terytorial'nyh rynkiv turystychnykh posluh v Ukraini [Competitiveness of territorial service markets in Ukraine]*. (Ph.D. in Econ. Dissertation, Ivan Franko Lviv National University, Lviv, Ukraine). [in Ukrainian].
- Royik, O. P., & Kopychynska, M. Yu. (2021). Doslidzhennya pryvabyvosti turystychno-rekreatsiynoho kompleksu na prykladi kurortu Truskavets [Study of the attractiveness of the tourism and recreational complex on the example of Truskavets resort]. *Derzhava ta regiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo – State and regions. Series: Economics and Business*, 4(121), 36-42. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-6> [in Ukrainian].
- Onishchenko, E. V. (2018). Metodologicheskie podhody k otsenke konkurentosposobnosti ob'yektov v sfere turizma na mezo- i mikrourovne: zarubezhnyy opyt [Methodological approaches to the assessment of the tourism entities' competitiveness on meso and micro levels: best practices]. *Krymskiy nauchnyy vestnik – Crimean Scientific Bulletin*, 3(20), 5-14. DOI: <https://doi.org/10.24411/2412-1657-2018-10014> [in Russian].
- Maltsev, V. S., & Kuzminska, H. E. (2022). Metodolohiya otsinyuvannya rehional'noyi konkurentospromozhnosti na prykladi Yevropeys'koho Soyuzu [Methodologies for assessment of the regional competitiveness in the European Union]. *Nauka ta naukoznavstvo – Science and science of science*, 1(115), 34-47. DOI: <https://doi.org/10.15407/sofs2022.01.034> [in Ukrainian].

8. Polozhennya pro porjadok podannya ta rozhlyadu zayav pro poperednye otrymannya dozvolu Antymonopol'noho komitetu Ukrayiny na kontsentratsiyu sub'yektiv hospodaryuvannya [Regulation on the procedure of applications submission and processing on preliminary obtainment of the Anti-Monopoly Committee's permits on economic entities concentration]. Approved by the order of the Antimonopoly Committee of Ukraine dated 2002, Feb 19, 33-r. *Liga Zakon*: Website. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/re29194?an=672&ed=2016_06_21 [in Ukrainian].
9. Porter, M. (2005). *Konkurentnaya strategiya: metodika analiza otrasley i konkurentov* [Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors]. Moscow: Alpina Business Books. [in Russian].
10. Hokhberh, O. Yu. (2010). Konkurentospromozhnist' biznesu: teoretyko-metodolohichni osnovy analizu [Business competitiveness: theoretical-methodological foundations of the analysis]. *Visnyk L'vivs'koyi derzhavnoyi finansovoyi akademiyi – Herald of Lviv State Finance Academy*, 18, 50-56 [in Ukrainian].
11. Shevchenko, M. M. (2006). *Metody otsinky konkurentospromozhnosti haluzey promyslovosti v umovakh internatsionalizatsiyi* [The methods of assessment of industries' competitiveness under internationalization]. (PhD in Econ. Thesis, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine). Harkiv. [in Ukrainian].
12. Koskovetska, N. M., & Skorobohatova, N. Ye. (2016). Konkurentospromozhnist' haluzi v umovakh intehratsiynykh protsesiv [Industry competitiveness in the integration processes]. *CORE*: Website. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/323535791.pdf> [in Ukrainian].
13. Borysova, T. M. (2011). Konkurentospromozhnist' halyzi: determinanty formuvannya ta suchasni metody otsinyuvannya [Industry competitiveness: forming determinants and modern assessment methods]. *Visnyk Hmel'nyts'koho natsional'noho universytetu – Hmelnytskyi National University Herald*, 1(6), 54-60. [in Ukrainian].
14. Kovalets, B. M. (2010). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do traktuvannya sutnosti konkurentospromozhnosti haluzi [Theoretical and methodological approaches to the interpretation of the nature of the industry competitiveness]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya. Seiya: Ekonomika – Scientific notes of Ostroh Academy National University. Series: Economics*, 13, 335-341. [in Ukrainian].
15. Zhalilo, Ya. A. (Ed.) (2005). *Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrayiny v umovah hlobalizatsiyi* [Competitiveness of Ukrainian economy under globalization]. K.: NISS. [in Ukrainian].
16. Romanko, O. P. (2015). Ponyattya konkurentospromozhnosti rehionu ta yoho oznaky [The concept of competitiveness of the region and its features]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 3. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3869> [in Ukrainian].
17. Zakharchenko, S. V. (2015). Konkurentospromozhnist' rehioniv Ukrayiny ta stratehichni aspekty yiyi pidvyshchennya (u konteksti pidhodu fahivtsiv IMD-Lausanne) [Competitiveness of the regions of Ukraine and the strategic aspects of its rise (in the context of an IMD-Lausanne experts approach)]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 3, 44-51. [in Ukrainian].
18. Porter, M. E. (1998). *Stratehiya konkurentsiyi: metodyka analizu haluzi i diyal'nosti konkurentiv* [Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors]. K.: Foundations. [in Ukrainian].
19. Bordas, E. (1994). Competitiveness of tourist destinations in long distance markets. *The Tourist Review*, 10(3), 3-9.
20. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017 (2017). *The World Economic Forum*: Website. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017>
21. The World Economic Forum The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019 (2019). *The World Economic Forum*: Website. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

Статтю підготовлено в межах виконання відомчої науково-дослідної теми «Конкurentospromozhnist' turystychno-rekreaciyinoi sfery Karpat's'koho rehionu Ukraini: otsinka ta shlyahi pidvyshchennya» (ДР № 0122U002538).

Надійшло 11.07.2022 р.